

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ

V. Y. Kulchytskyi

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF PATRIOTIC EDUCATION IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS OF A FUTURE MEDICAL SPECIALIST

Анотація. У статті розкрито сутність і значення патріотичного виховання у формуванні професійної етики майбутнього фахівця медичної сфери. Актуальність дослідження визначається тим, що майбутні медичні спеціалісти, крім фахових знань, повинні бути носіями високих моральних принципів, таких як гуманність, співчуття, відповідальність. Патріотичне виховання допомагає інтегрувати ці цінності в професійну етику, формуючи свідоме ставлення до своїх обов'язків перед суспільством. З'ясовано, що сутність патріотичного виховання полягає у створенні умов для виховання в здобувачів вищої освіти високого рівня відповідальності за майбутню професійну діяльність і суспільну користь їхньої праці. Цей процес охоплює формування громадянської свідомості, моральної стійкості, соціальної відповідальності й емпатії. Зазначено, що значення патріотичного виховання в медичній сфері полягає у формуванні стійких моральних орієнтирів, які забезпечують чесність, відповідальність і відданість професії. Виокремлено основні аспекти патріотичного виховання, які сприяють формуванню стійкої професійної етики працівників медичної галузі, підвищують їхню моральну відповідальність і мотивацію до якісного виконання своїх професійних обов'язків: виховання почуття відповідальності за здоров'я нації; формування моральних цінностей; розвиток професійної гордості й самоповаги; повага до традицій та історії медицини; сприяння етичному ставленню до пацієнтів; підвищення готовності до самопожертви й допомоги в кризових ситуаціях; формування командного духу й колегіальності; мотивація до самовдосконалення; розвиток професійної ідентичності; посилення морально-психологічної стійкості. Констатовано, що для досягнення максимальної ефективності цього процесу необхідно враховувати індивідуальні особливості молодих людей, їхні життєві цінності та світоглядні орієнтири. Уникнення формалізму у виховній роботі є ключовим, адже механічне повторення стандартів не забезпечує глибокого засвоєння моральних норм. Зроблено висновки, що патріотичне виховання відіграє важливу роль у формуванні професійної етики майбутнього медичного фахівця. Воно сприяє розвитку відповідальності, гуманізму й готовності допомагати іншим, що є ключовими рисами медичного працівника. Патріотизм, як складник громадянської свідомості, формує в майбутнього спеціаліста медичної сфери почуття обов'язку перед суспільством і державою, що підвищує рівень професійної мотивації й відповідальності.

Ключові слова: патріотичне виховання; професійна етика; майбутній фахівець медичної сфери; здобувач вищої освіти; суспільство.

Abstract. The article reveals the essence and significance of patriotic education in the formation of professional ethics of a future medical specialist. The relevance of the study is determined by the fact that future medical specialists, in addition to professional knowledge, must be carriers of high moral principles, such as humanity, compassion, responsibility. Patriotic education helps to integrate these values into professional ethics, forming a conscious attitude towards their duties to society. It has been found that the essence of patriotic education is to create conditions for instilling in higher education students a high level of responsibility for their future professional activities and the social benefit of their work. This process encompasses the formation of civic consciousness, moral stability, social responsibility, and empathy. It is noted that the importance of patriotic education in the medical field lies in the formation of stable moral guidelines that ensure honesty, responsibility, and dedication to the profession. The main aspects of patriotic education that contribute to the formation of a stable professional ethics of medical workers, increase their moral responsibility and motivation to perform their professional duties qualitatively are highlighted: fostering a sense of responsibility for the health of the nation; forming moral values; developing professional pride and self-respect; respecting the traditions and history of medicine; promoting an ethical attitude towards patients; increasing readiness for self-sacrifice and assistance in crisis situations; forming a team spirit and collegiality; motivating for self-improvement; developing professional identity; strengthening moral and psychological resilience. It has been stated that to achieve maximum efficiency of this process it is necessary to take into account the individual characteristics of young people, their life values and worldviews. Avoiding formalism in educational work is key, because mechanical repetition of

standards does not ensure deep assimilation of moral norms. It is concluded that patriotic education plays an important role in the formation of professional ethics of a future medical specialist. It contributes to the development of responsibility, humanism and willingness to help others, which are key features of a medical worker. Patriotism, as a component of civic consciousness, forms a sense of duty to society and the state in a future medical specialist, which increases the level of professional motivation and responsibility.

Key words: patriotic education; professional ethics; future medical specialist; student; society.

Вступ. В умовах глобалізації, війни, соціально-економічних змін і зростання напруження в суспільстві збереження національних цінностей і формування громадянської відповідальності стають пріоритетними завданнями. Патріотичне виховання сприяє формуванню почуття обов'язку, готовності до служіння своєму народу, що особливо важливо для майбутніх медиків, чия діяльність пов'язана з рятуванням життя.

Здатність до ефективного міжособистісного спілкування, ведення діалогу й переговорів, тактовність, дотримання етикету й відповідний стиль поведінки є одним із ключових завдань, зазначених у Законі України «Про освіту» та Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. Вони сприяють формуванню інтелектуального й культурного потенціалу держави. Роль професійної етики в регулюванні трудової діяльності пов'язана з необхідністю постійного вдосконалення норм поведінки відповідно до змін у суспільних відносинах [6, с. 72–75]. Тому знання нормативної та професійної етики, які визначають правила поведінки, стає важливим елементом підготовки сучасного фахівця медичної сфери. Не можна не погодитися з думкою Ю. Колісник-Гуменюк, яка стверджує, що «особливості професійно-етичної культури майбутнього медичного працівника обумовлені специфікою медичної діяльності, багатогранністю його професійних обов'язків та численними морально-правовими аспектами цієї роботи. Іншими словами, професійно-етична культура медика є інтегрованою якістю особистості, що формується під час професійної підготовки. Вона розвивається в процесі засвоєння здобувачем вищої освіти цінностей, накопичених у професійному та духовному досвіді, пов'язаних із практикою охорони здоров'я та розвитком медицини як науки» [2, с. 23–32].

Майбутні медичні спеціалісти, крім фахових знань, повинні бути носіями високих моральних принципів, таких як гуманність, співчуття, відповідальність. Патріотичне виховання допомагає інтегрувати ці цінності в професійну етику, формуючи свідоме ставлення до своїх обов'язків перед суспільством.

Військові дії, епідемії та надзвичайні ситуації підвищують попит на морально стійких медичних фахівців, які не лише виконують свої обов'язки, а й демонструють приклади патріотизму й соціальної відповідальності. Це особливо важливо в медичній сфері, де довіра пацієнтів до лікаря часто залежить від його етичних переконань.

Система вищої освіти є одним із головних інструментів впливу на світогляд майбутніх фахівців. Інтеграція елементів патріотичного виховання в освітньо-професійні програми медичних закладів вищої освіти дає змогу забезпечити гармонійний розвиток особистості, яка є морально готовою до виконання професійних завдань. Необхідно відзначити, що саме медичні працівники часто є моральними авторитетами в громадах. Таким чином, їхній патріотизм та етична поведінка впливають на рівень довіри до системи охорони здоров'я, сприяють зміцненню громадянської єдності й моральних засад суспільства.

Отже, дослідження сутності й значення патріотичного виховання у формуванні професійної етики майбутніх медичних фахівців є не лише актуальним, а й необхідним для вирішення сучасних соціальних, освітніх і професійних викликів.

Тематиці ролі патріотичного виховання у формуванні професійної етики майбутнього фахівця присвячено праці багатьох науковців, педагогів-дослідників: національно-патріотичне виховання в контексті сучасних викликів (Н.В. Бондаренко, С.В. Косянчук), вплив патріотизму на духовне становлення студентства в умовах воєнного стану (О.П. Лучанінова), усвідомлення національної ідеї як стимулу прискореного формування професійного мислення (В.Д. Шейко, І.О. Гіленко, Д.Г. Дем'янюк, В.І. Ляховський, О.А. Крижановський, П.П. Сакевич), концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків (Ю.І. Колісник-Гуменюк), педагогічні аспекти гуманітарного виховання в закладі вищої освіти за роки незалежності (досвід Дніпропетровської державної медичної академії) (Г.В. Дзяк, Т.О. Перцева, Т.В. Святенко), методологічні особливості формування гуманітарних поглядів у студентів-медиків (О.Н. Литвинова, Н.О. Лісовська, Т.І. Андрієвська), патріотичне виховання як складник професійної підготовки майбутнього фахівця (В.Й. Кульчицький), роль етики в професійній діяльності фахівця (Л.Н. Штома).

Виокремленні дослідження демонструють важливість комплексного підходу до національно-патріотичного й професійно-етичного виховання для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців, які зможуть відповідально виконувати свої професійні обов'язки та сприяти розвитку суспільства.

Мета дослідження – вивчення впливу патріотичного виховання на розвиток морально-етич-

них якостей, професійної відповідальності та свідомості майбутніх медичних працівників.

Теоретична частина. Патріотичне виховання є одним із ключових елементів у формуванні моральних і професійних якостей майбутніх фахівців медичної сфери. Це процес розвитку особистості, що ґрунтується на любові до Батьківщини, відданості національним цінностям і готовності діяти в інтересах суспільства. Для медичних працівників, чия діяльність безпосередньо пов'язана зі здоров'ям і життям людей, патріотизм відіграє особливу роль у формуванні професійної етики й гуманістичного підходу до виконання своїх обов'язків.

Саме тому ми поділяємо думку тих науковців, які наголошують на тому, що методологічну основу патріотичного виховання повинні становити принципи гуманізму й гуманітарна орієнтація медичної освіти [5, с. 73–75].

Сутність патріотичного виховання полягає у створенні умов для виховання в здобувачів вищої освіти високого рівня відповідальності за майбутню професійну діяльність і суспільну користь їхньої праці. Цей процес охоплює формування громадянської свідомості, моральної стійкості, соціальної відповідальності й емпатії. Зокрема, медичний працівник, який глибоко усвідомлює свій внесок у розвиток суспільства, здатен не лише діяти на основі професійних стандартів, а й урахувати етичні норми, людяність і співчуття. Майбутній спеціаліст медичної сфери, вихований на патріотичних засадах, розуміє важливість своєї роботи не лише як професійного обов'язку, а і як внеску в зміцнення здоров'я та добробуту співвітчизників.

Значення патріотичного виховання в медичній сфері полягає у формуванні стійких моральних орієнтирів, які забезпечують чесність, відповідальність і відданість професії. Наприклад, лікар чи медсестра, які патріотично відповідальні, будуть прагнути до постійного вдосконалення своїх навичок, аби забезпечити найвищий рівень медичної допомоги своїм співгромадянам. Окрім того, патріотизм сприяє розвитку здатності працювати в кризових ситуаціях, таких як пандемії, надзвичайні події чи воєнні дії, коли професійна етика й самовідданість набувають особливого значення.

Передовсім важливим є те, що патріотичне виховання в освітніх закладах медичного спрямування має інтегруватися в освітньо-професійні програми через дисципліни гуманітарного блоку, практичні заняття й виховні заходи. Наприклад, аналіз історичних прикладів героїзму медиків під час національних криз або участь здобувачів вищої освіти у волонтерських ініціативах зміцнюють їхній зв'язок із національною ідентичністю й посилюють мотивацію до служіння

людям. Саме тому нам імпонує думка О.П. Лучанінової, яка наголошує на тому, що «справжній патріот – це завжди людина, яка діє. Він залишається поруч зі своїм народом як у моменти радості, так і в часи випробувань. Основу активного патріотизму складають тверді переконання, відповідальність, глибока віра, любов до рідної мови та готовність до дій» [4, с. 64–74].

Отже, основні аспекти патріотичного виховання, які сприяють формуванню стійкої професійної етики працівників медичної галузі, підвищують їхню моральну відповідальність і мотивацію до якісного виконання своїх професійних обов'язків, включають таке:

1. *Виховання почуття відповідальності за здоров'я нації* – медичні фахівці, виховані в дусі патріотизму, усвідомлюють свою відповідальність за життя і здоров'я своїх співгромадян, що підвищує їхню професійну відповідальність.

2. *Формування моральних цінностей* – патріотичне виховання сприяє зміцненню таких цінностей, як честь, гідність, чесність і самовідданість. Це допомагає майбутнім фахівцям медичної сфери дотримуватися етичних норм і стандартів у професійній діяльності.

3. *Розвиток професійної гордості й самоповаги* – патріотично виховані медичні спеціалісти гордяться своєю професією, що мотивує їх до підвищення кваліфікації, дотримання етичних норм і збереження високих стандартів надання медичної допомоги.

4. *Повага до традицій та історії медицини* – знання й повага до історичних досягнень національної медицини сприяють зміцненню професійної ідентичності медиків і бажанню продовжувати ці традиції.

5. *Сприяння етичному ставленню до пацієнтів* – патріотично вихований медичний фахівець розуміє важливість гуманного й поважного ставлення до пацієнтів, незалежно від їхнього соціального статусу, національності чи переконань, що є основою медичної етики [1].

6. *Підвищення готовності до самопожертви й допомоги в кризових ситуаціях* – патріотизм допомагає медичним працівникам бути готовими до виконання своїх обов'язків в умовах війни, пандемії чи інших надзвичайних ситуацій, коли потрібна особлива стійкість і відданість професії.

7. *Формування командного духу й колегіальності* – патріотично виховані медичні фахівці більш схильні до співпраці й підтримки своїх колег, що є важливим аспектом ефективної роботи медичних команд.

8. *Мотивація до самовдосконалення* – усвідомлення своєї ролі як захисника здоров'я нації підштовхує майбутніх медичних спеціалістів до постійного професійного розвитку, самовдосконалення й удосконалення своїх навичок.

9. *Розвиток професійної ідентичності* – патріотичне виховання допомагає медичному працівникові усвідомити себе не лише як професіонала, а і як представника своєї країни, що підвищує значущість його діяльності.

10. *Посилення морально-психологічної стійкості* – патріотизм сприяє стійкості до професійного вигорання, оскільки робота медичного спеціаліста сприймається як внесок у захист і розвиток держави.

Отже, патріотичне виховання є важливим компонентом формування професійної етики майбутнього медичного фахівця. Воно допомагає створити фундамент для розвитку моральних якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності, спрямованої на благо суспільства та країни.

У сучасних умовах, коли медична сфера зазнає значного впливу соціально-економічних і культурних змін, патріотичне виховання стає ключовим інструментом для підготовки морально стійких і професійно компетентних фахівців. Таким чином, поєднання патріотичного виховання з професійною освітою формує в медичних працівників етичні принципи, що включають чесність і відповідальність у виконанні своїх обов'язків; готовність допомагати навіть у найскладніших умовах; шанобливе ставлення до пацієнтів, незалежно від їхнього соціального статусу чи походження; розуміння важливості командної роботи на благо суспільства.

Сучасна практика закладів вищої освіти збагачується новітніми методиками й технологіями, під час яких питання професійної підготовки та патріотичного виховання майбутніх фахівців, здатних конкурувати на сучасному ринку праці, має особливе значення й актуальність. Діяльність у цьому напрямі базується на системі усталених поглядів і переконань, спрямованих на формування світоглядних позицій і ціннісних орієнтирів молоді через реалізацію комплексу відповідних заходів [3, с. 88–92]. Саме тому патріотичне виховання є важливим компонентом формування професійної етики майбутніх медичних працівників, оскільки воно допомагає розвивати моральні якості, відповідальність, почуття обов'язку та здатність служити суспільству. Воно сприяє усвідомленню важливості своєї професійної місії як частини загального блага, що є основою успішного функціонування медичної сфери.

Однак для досягнення максимальної ефективності цього процесу необхідно враховувати індивідуальні особливості молодих людей, їхні життєві цінності та світоглядні орієнтири. Уникнення формалізму у виховній роботі є ключовим, адже механічне повторення стандартів не забезпечує глибокого засвоєння моральних норм. Надмірна зосередженість на патріотичних аспектах виховання без урахування індивідуальних потреб

та інтересів особистості може призвести до зниження мотивації та емоційної залученості молоді. Виховання, орієнтоване виключно на загальні ідеали, може ігнорувати багатогранність особистостей, обмежуючи можливості для самореалізації, розвитку критичного мислення й формування стійких моральних цінностей. Баланс між патріотичним вихованням і створенням умов для особистісного зростання майбутніх фахівців медичної галузі є необхідною умовою для ефективного формування гармонійної, свідомої й відповідальної особистості.

Отже, патріотичне виховання, орієнтоване лише на абстрактні цінності, може не враховувати реальних етичних дилем, із якими стикаються медики в повсякденній практиці, оскільки воно часто пропонує узагальнені ідеали, які не завжди знаходять застосування в складних і неоднозначних ситуаціях. Наприклад, теоретичне піднесення принципів, таких як «не нашкодь» чи «захист життя», може залишити поза увагою конфлікти, які виникають у разі необхідності вибору між кількома альтернативами, кожна з яких має як позитивні, так і негативні наслідки. У реальному житті медики змушені враховувати індивідуальні обставини, культурні контексти, правові обмеження й навіть власні моральні межі. Таким чином, етико-патріотичне виховання має включати не лише теоретичне розуміння цінностей, а й розвиток практичних навичок аналізу складних ситуацій і прийняття відповідальних рішень, що базуються на гармонійному балансі між моральними принципами та реаліями професії.

Саме тому важливо зосереджуватися на практичних аспектах застосування етичних норм у реальних умовах, таких як участь у волонтерських програмах, допомога пацієнтам у складних ситуаціях, співпраця з громадськими організаціями тощо. Такий підхід сприятиме не лише професійному становленню, а й формуванню свідомих громадян, готових відповідально виконувати свої обов'язки та брати активну участь у розвитку суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, патріотичне виховання відіграє важливу роль у формуванні професійної етики майбутнього медичного фахівця. Воно сприяє розвитку відповідальності, гуманізму й готовності допомагати іншим, що є ключовими рисами медичного працівника. Патріотизм, як складник громадянської свідомості, формує в майбутнього спеціаліста медичної сфери почуття обов'язку перед суспільством і державою, що підвищує рівень професійної мотивації й відповідальності.

Значення патріотичного виховання полягає також у розвитку морально-етичних якос-

тей, таких як чесність, вірність професійному обов'язку, повага до життя та здоров'я пацієнта. Це сприяє збереженню високих стандартів етичної поведінки й забезпечує гідне виконання професійних обов'язків.

Здійснене дослідження, безумовно, не вичерпує всієї проблематики патріотичного виховання у формуванні професійної етики майбутніх медичних фахівців. Подальшого дослідження

потребують розроблення симуляційних програм і кейсів, які включають етичні дилеми в умовах патріотичного контексту, співпрацю з громадськими організаціями, закладами культури й державними установами для зміцнення патріотичних основ професійної підготовки, моніторинг динаміки формування професійної етики в майбутнього фахівця медичної сфери під впливом патріотичних заходів тощо.

Список літератури

1. Андрійчук О.Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2003. 19 с.

2. Колісник-Гуменюк Ю. Концептуальні основи формування професійно-етичної культури майбутніх медиків. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 5. С. 23–32.

3. Кульчицький В. Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутнього фахівця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. № 1 (44). С. 88–92.

4. Лучанінова О.П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентства.

Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2022. № 2 (104). С. 64–74.

5. Шейко В.Д., Гіленко І.О., Дем'янюк Д.Г., Ляховський В.І., Крижановський О.А., Сакевич П.П. Усвідомлення національної ідеї – стимул прискореного формування професійного мислення. *Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення*: матеріали науково-практичної конференції. Полтава, 2009. Частина 1. С. 73–75.

6. Штома Л.Н. Роль етики у професійній діяльності фахівця. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомилинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2012. Випуск 36. Том 1. С. 72–75.

References

1. Andriichuk, O.Ya. (2003). *Vykhovannia humannosti u studentiv medychnoho koledzhu v protsesi fakhovoi pidhotovky.* [Cultivating humanity in medical college students during professional training]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

2. Kolisnyk-Humeniuk, Yu. (2011). *Kontseptualni osnovy formuvannia profesiino-etychnoi kultury maibutnikh medykiv* [Conceptual foundations of the formation of professional and ethical culture of future doctors]. *Pedahohika i psykhologhiia profesiinnoi osvity – Pedagogy and psychology of vocational education*, № 5, 23–32 [in Ukrainian].

3. Kulchytskyi, V. (2019). *Patriotychne vykhovannia yak skladova profesiinnoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia* [Patriotic education as a component of professional training of a future specialist]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, № 1 (44), 88–92 [in Ukrainian].

4. Luchaninova, O.P. (2022). *Patriotyzm v umovakh voiennoho stanu: dukhovne stanovlennia stu-*

dentstva [Patriotism in martial law: the spiritual formation of students]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*, № 9 (27), 64–74 [in Ukrainian].

5. Sheiko, V.D., Hilenko, I.O., Dem'ianiuk, D.H., Liakhovskiy, V.I., Kryzhanovskiy, O.A., & Sakevych, P.P. (2009). *Usvidomlennia natsionalnoi idei – stymul pryskorenoho formuvannia profesiinoho myslennia* [Awareness of the national idea is a stimulus for the accelerated formation of professional thinking]. *Klinichne myslennia: shliakhy formuvannia ta vdoskonalennia – Clinical thinking: ways to form and improve*. Materials of the scientific and practical conference. Poltava. Part 1 [in Ukrainian].

6. Shtoma, L.N. (2012). *Rol etyki u profesiinii diialnosti fakhivtsia* [The role of ethics in the professional activities of a specialist]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific Bulletin of Mykolaiv State University named after V.O. Sukhomlynsky. Series: Pedagogical Sciences*, Issue 36, Volume 1, 164–172 [in Ukrainian].

Отримано 13.02.2025

Електронна адреса для листування: kulchytskyjvy@tdmu.edu.ua